GÃ¶tz van Berlichingen

Beschrijving

default watermark

Gottfried â??GÃ¶tzâ?• von Berlichingen (1480-1562), ook bekend als *GÃ¶tz met de IJzeren Hand*, was een Duitse (Frankische) keizerlijke ridder (Reichsritter), huurling en dichter. Hij werd rond 1480 geboren in de adellijke familie *Berlichingen* in het huidige *Baden-WÃ¼rttemberg*.
GÃ¶tz kocht kasteel Hornberg (Neckarzimmern) in 1517 en woonde daar tot aan zijn dood in 1562.

Gottfried â??GÃ¶tzâ?• von Berlichingen (1480-1562)

Hij was actief in talrijke militaire campagnes gedurende een periode van 47 jaar van 1498 tot 1544, waaronder de Duitse Boerenoorlog, naast talrijke vetes; in zijn autobiografie schat hij dat hij in zijn eigen naam vijftien vetes heeft uitgevochten, naast vele gevallen waarin hij hulp verleende aan zijn vrienden, waaronder vetes tegen de steden *Keulen, Ulm, Augsburg* en de *Zwabische Liga*, evenals tegen de bisschop van *Bamberg*.

Zwabische groet

Zijn naam werd beroemd als eufemisme voor de vulgaire uitdrukking (ook bekend als de Zwabische groet): â??*Er kann mich am Arsch lecken*â?• (letterlijk: hij kan mijn reet likken). Dit gezegde werd aan hem toegeschreven door schrijver en dichter *Johann Wolfgang von Goethe* (1749â??1832), die een toneelstuk schreef gebaseerd op zijn leven.

Leven

In 1497 trad Berlichingen in dienst van *Frederik I*, markgraaf van *Brandenburg-Ansbach*. In 1498 vocht hij in de legers van de Heilige Roomse keizer *Maximiliaan I*, waar hij actief was in *BourgondiÃ«, Lotharingen* en *Brabant*, en het jaar daarop in de Zwabische Oorlog.
Tegen 1500 had Berlichingen de dienst van Frederik van Brandenburg verlaten en een compagnie huurlingen gevormd, waarbij hij zijn diensten verkocht aan verschillende hertogen, markgraven en baronnen.

In 1504, tijdens de *Successieoorlog van Landshut, vochten Berlichingen en zijn huurlingenleger voor Albert IV, hertog van Beieren*. Tijdens het beleg van de stad Landshut verloor hij zijn rechterarm bij de pols toen kanonvuur zijn zwaard tegen hem dwong. In de daaropvolgende jaren liet hij twee mechanische ijzerprothesen vervangen. De eerste ijzeren hand was een eenvoudiger apparaat, waarvan werd beweerd dat het gemaakt was door een plaatselijke smid en een zadelmaker. De tweede, bekendere prothetische hand was in staat voorwerpen van een schild of teugels tot een veer vast te houden. Beiden zijn vandaag te zien in *Burg Jagsthausen* in Duitsland.

default watermark

default watermark

De tweede ijzeren prothetische hand gedragen door GÃ¶tz von Berlichingen, met gebalde vuist en open hand

Ondanks deze blessure zette Berlichingen zijn militaire activiteiten voort. In de daaropvolgende jaren was hij betrokken bij talloze vetes, zowel van hemzelf als ter ondersteuning van vrienden en werkgevers.

In 1512 overviel hij, nabij de stad *Forchheim*, als gevolg van een langdurige en bittere vete met *Neurenberg*, een groep Neurenbergse kooplieden die terugkeerden van de grote kermis in *Leipzig*. Toen keizer *Maximiliaan* dit hoorde, plaatste hij Berlichingen onder een keizerlijk verbod.
Pas in 1514 werd hij hiervan ontheven, toen hij de grote som van 14.000 gulden betaalde.
In 1516, in een vete met het vorstendom *Mainz* en zijn prins-aartsbisschop, voerden Berlichingen en zijn compagnie een inval in *Hessen* uit, waarbij ze *Filips IV*, graaf van *Waldeck*, gevangen namen. Voor de veilige terugkeer van de graaf werd een losgeld van 8.400 gulden betaald. Voor deze actie werd hij in 1518 opnieuw onder keizerlijke ban geplaatst.

In 1519 meldde hij zich in dienst van *Ulrich, hertog van WÃ¼rttemberg*, die in oorlog was met de Zwabische Liga. Hij vocht ter verdediging van *MÃ¶ckmÃ¼hl*, maar werd uiteindelijk gedwongen de stad over te geven vanwege een gebrek aan voorraden en munitie. In strijd met de voorwaarden van overgave werd hij gevangen gehouden en overgedragen aan de burgers van *Heilbronn*, een stad die hij verschillende keren had overvallen.
Zijn mederidders *Georg von Frundsberg* en *Franz von Sickingen* pleitten met succes voor zijn vrijlating in 1522, maar pas nadat hij een losgeld van 2.000 gulden had betaald en had gezworen geen wraak te nemen op de Liga.

Duitse Boerenoorlog

In 1525, met het uitbreken van de Duitse Boerenoorlog, leidde Berlichingen het rebellenleger in het district *Odenwald* tegen de kerkelijke vorsten van het Heilige Roomse Rijk. Desondanks was hij (naar eigen zeggen) geen fervent voorstander van hun zaak. Hij stemde ermee in de rebellen te leiden, deels omdat hij geen andere keus had, en deels in een poging de excessen van de opstand te beteugelen. Ondanks zijn wens om het moedwillige geweld te stoppen, merkte Berlichingen dat hij machteloos was om de rebellen onder controle te houden en na een maand van nominaal leiderschap verliet hij zijn bevel en keerde terug naar *Burg Jagsthausen* om de rest van de opstand in zijn kasteel uit te zitten.

default watermark

Na de keizerlijke overwinning werd hij voor de *Rijksdag van Speyer* geroepen om verantwoording af te leggen voor zijn daden. Op 17 oktober 1526 werd hij door de keizerlijke kamer vrijgesproken. Desondanks werd hij in november 1528 naar *Augsburg* gelokt door de Zwabische Liga, die graag oude rekeningen wilde vereffenen. Nadat hij Augsburg had bereikt onder de belofte van een veilige doorgang, en terwijl hij zich voorbereidde om zichzelf te zuiveren van de oude aanklachten tegen hem die door de bond waren geuit, werd hij gegrepen en gevangen gezet tot 1530, toen hij werd bevrijd, maar pas nadat hij zijn eed van 1522 had herhaald en ermee had ingestemd terug te keren naar zijn *Burg Hornberg* en in dat gebied te blijven

Berlichingen stemde hiermee in en bleef in de buurt van de Hornberg totdat keizer *Karel V* hem in 1540 van zijn eed ontsloeg. Hij diende onder Karel in de campagne van 1542 tegen het Ottomaanse rijk van *SÃ¼leyman de Grote* in Hongarije, en in 1544 in de Keizerlijke invasie van Frankrijk onder *Frans I* van Frankrijk. Na de Franse campagne keerde Berlichingen terug naar de Hornberg en leefde de rest van zijn leven in relatieve vrede. Hij stierf op 23 juli 1562 in kasteel Hornberg op 81- of 82-jarige leeftijd. Berlichingen trouwde twee keer en liet drie dochters en zeven zonen achter om zijn familienaam voort te zetten.

Nalatenschap

GÃ¶tz heeft een autobiografie in manuscriptvorm nagelaten (*Rossacher Handschrift*). De tekst werd in 1731 gepubliceerd als *Lebens-Beschreibung des Herrn GÃ¶zens von Berlichingen* (â??Biografie van Sir GÃ¶tz von Berlichingenâ?•), en in 1843 opnieuw gepubliceerd als *Ritterliche Thaten GÃ¶tz von Berlichingenâ??s mit der eisernen Hand* (â??Ridderlijke daden van GÃ¶tz von Berlichingen met de Iron Handâ?•).

Een wetenschappelijke editie van de manuscripttekst werd in 1981 gepubliceerd door *Helgard Ulmschneider* als *Mein Fehd und Handlungen* (â??Mijn vetes en actiesâ?•).

Toen GÃ¶tz door de Zwabische Liga werd uitgenodigd zich over te geven, zei hij naar verluidt over de Zwabische generaal: â??*Hij kan mijn reet likken!*â?• Deze anekdote hielp de uitdrukking populair te maken, die ter ere van hem de Zwabische groet werd genoemd.

Johann Wolfgang von Goethe publiceerde in 1773 het toneelstuk GÃ¶tz von Berlichingen, gebaseerd op de editie uit 1731 van de autobiografie.
Andere toneelstukken over het leven van GÃ¶tz werden ook geschreven door *Jean-Paul Sartre* en *John Arden.*

Datum aangemaakt
2023/10/19

default watermark